MONITOR

Na R. P. 1777.

Nro. I.

Dnia 1. Stycznia.

- - - - *æterno semper remeabilis ortu,*
Auspicio felix integer annus eat. Ovid.

U Rzymian, do naywyższych Kapłanow (ktorych *Pontifices* zwano) należało starania: rozrządzenie roku y czasu, ktorego podział pospolity: na rok, miesiące y dni.

Kształt Roku u Rzymian rożnymi był czasy rożny. Pierwszy bowiem

A *Romu-*

Romulus ustanowil, albo raczey od *Latynow* ustanowiony, wziął Rok o dniach 304. ktore to dni na dziesięć miesięcy były podzielone, à *Marzec* był z nich pierwszym, za ktorym inne tymże porządkiem następowały, ktorym dziś po sobie następuią. Lecz gdy taki Rok ani się z biegiem słońca, ani też xiężyca zgadzał, *Numa* go do kształtu roku xiężycowego przystosował, ktory ma w sobie dni 354. godzin 8. minut 48. do ktorych iednak z miłości, iak mowią, nie rowney liczby, dzień ieden przyrzucił, y odciągnąwszy z innych miesięcy po sześć dni, dwa miesiące ułożył, ieden o 29. à drugi o 28. dniach, to iest *Styczeń* y *Luty*, z ktorych tamten pierwszym, ten zaś ostatnim Roku miesiącem postanowił, ale ten potym, nie wiadomo iednak kiedy, między *Styczniem* y *Marcem* został umieszczony.

Wszystkie miesiące nie rowną dni liczbę miały, wyiąwszy *Luty*, ktory też przeto nieszczęśliwym y iakoby

żało-

żałobnym był poczytany, chyba że to ztąd poszło, iż w tym mieśiącu obchody żałobne czyli pogrzebowe czyniono. Gdy zaś Rok słoneczny iedenastą dniami y czwartą coś dnia częścią Rok xiężycowy corocznie przewyższał; co dwie lecie ustanowiono przybyszowy mieśiąc po dniu 23. *Lutego*, ktory to przybycien nazywał śię *Mercedonius*, y w iednym dwuletniego czasu przeciągu dni 22. w drugim tychże 23. miewał.

Lecz gdy w tym *Numa* pobłądził, że Rok ten xiężycowy iednym dniem dłuższy, niż należało, uczynił, znowu ten kształt Roku od biegu słońca odstąpił; przeto stanęło ustawą czy *Serwiusza Tulliusza* Krola, czy też *Decemwirow*, aby co dwudziesty trzeci, czy też co dwudziesty czwarty rok, opuszczano mieśiąc *Mercedonius*. Lecz gdy to przybyszowych dni wstawianie od woli Naywyższych Kapłanow zależało, ci wedle upodobania swego, raz więcey dni, à drugdy mniey wkładali,

dali, tak iż za czasu *Juliusza Cezara*, początek Roku sześciądziesiąt y siedmią dniami się odsadził.

A więc *Cezar*, obiąwszy rządy, Rok wedle biegu słońca reformował, y nakazał Roku od założenia Rzymu 708. aby te sześćdziesiąt y siedm dni wespoł z miesiącem *Mercedoniuszem* weń były włożone; tak dalece, iż ten rok, ktory się rokiem zamieszania (*annus confusionis*) nazywa, dni 445. wynosił. Daley zaś postanowił, aby nie więcey miał dni, jak 365. y godzin sześć, ktoreby, co czwarty rok składaiąc dzień ieden, po szostym dniu przed *Kalendami* Marcowemi, to iest dwudziestym trzecim Lutego, były wstawiane, zkąd ten rok *Bissextus* albo *Bissextilis* (po naszemu *Przybyszowym*) iest rzeczony. Y ten to iest kształt roku, ktory się dziś *Juliuszowy* (*a*) czyli *kształtu dawnego* (*b*) pospolicie nazywa.

Rok zaś *Grzegorzow* (*c*) albo *kształtu nowego* (*d*) tak rzeczony, postanowienie

(a) *Annus Julianus*. (b) *styli veteris*. (c) *Annus Gregorianus*. (d) *styli novi*.

nie ſwoie wziął od *Grzegorza* XIII. Papieża, w Wieku XVI. ktory zgromadziwſzy nayuczeńſzych czáſu ſwego Matematykow, aby pracowali około reformy Kalendarza: dokonał teyże reformy czyli poprawy w R. 1582. uiąwſzy dni dzieſięć z mieſiąca Października, y uſtanowiwſzy porownanie dnia z nocą wioſienne, wedle uſtawy Oycow Zboru *Niceńskiego.*

Mieſiące u Rzymian dzieliły ſię na trzy części: *Kalendæ, Nonæ & Idus* rzeczone. *Kalendæ* nazywaią ſię dzień pierwſzy każdego mieſiąca, od ſłowa dawnego *Kalo*, to ieſt (*voco*) wołam; gdyż Kapłan naywyżſzy *Kalando*, to ieſt (*vocando*) wołaiąc, Now xiężyca ludowi ogłaſzał. *Nonæ* w mieſiącach Marcu, Maiu, Lipcu y Październiku ſześciodniowe, w innych zaś czterodniowe tylko były, nazwiſko zaś ztąd wzięły, iż do nich od *Idow* wſtecz dziewięć dni (*novem dies*) rachowano. *Idus*, podobieńſtwo, z greckiego ἀπὸ τȣ̃ ἰδεῖν to ieſt od widzenia (*à videndo*) rzeczone, gdyż

w ten

w ten czas xiężyc w pełni dawał się widzieć: albo według innych *ab iduando*, ktore słowo ięzykiem *Etruskim* znaczyło toż samo, co *dividere* rozdzielać; gdyż *Idus* na poł prawie mieśiąc każdy dzielą. *Kalendæ* w Junony, *Idus* w Jowisza były opiece. Sposob nakoniec rachowania dni trybem Rzymskim, z kalendarzow y z innych tego gatunku pism zaśięgnąć można.

Z *Kalend* Łacińskich, dwa słowa Polskie: *Kalendarz* y *Kolęda* u nas urosły, ktora też po łacinie *Strena* nazywa się, w dzień pierwszy Nowego Roku dawnym y niezapamiętanym zwyczaiem odprawiana: w ktory przyiaciele y powinowaci zwykli się wzaiemnie obsyłać upominkami, iakoby przypominaiąc sobie przyiaźń, y dawną przy Nowym Roku odnawiaiąc. Zwyczayna też y Poëtom, w ten dzień Mecenasom swoim, na znak wdzięczności posyłać dowcipne w wierszach upominki, niby też to Parnaską kolędę; iakich po rożnych doczytać się Wierszopisach, ia

tu

tu po mimo innych z *Owena* niektore przytoczę z Polską X. F. T. S. P. wersyą.

I.

Kalendæ Januarii. Strena.

Munera divitibus non dat, ne dando rogaret,
Pauperibus donat nil, quia pauper, Olus
Expectans meliora datis, dat munera Quintus,
Quodque verebatur poscere, dando petit.

Dzień pierwszy Stycznia. Kolęda.

Panom *Olus* nic nie da, by się przez swe danie
Nie zdał prosić; ubogim nic, bo go nie stanie.
Dar, lepszego czekaiąc, *Kwintus* daie podły,
Daiąc wymaga, żebrać wstydził się przez modły.

II.

Strena Kalendis Januarii. ad Germanicum.

Mitto tibi carmen, Germanice, muneris in[illegible],
Mitte mihi munus, carminis instar erit.

Kolęda dnia 1. Stycznia. do Germanika.

Slę ci wiersz, Germaniku, za dar po kolędzie,
Ty mi pośliy dar, miasto wiersza u mnie będzie.

III.

Ad Germanicum. Kalendis Januarii.

Vel munus donato mihi, vel reddito versus,
Quos hâc donavi conditione tibi.

Do Germanika. dnia pierwszego Stycznia.

Lub odday wiersze, lub też day mi dar wzaiemnie,
Wszak pod tym obowiązkiem wziąłeś ie odemnie.

IV.

Philautus Philaristo. Kalendis Januarii.

Expectas, Philariste, tibi dum munera mittam,
Nil habeo quod dem, me tibi præter, ego.

Filautus Filarystowi. dnia pierwszego Stycznia.

Czekasz, abym ci posłał, Filaryście, dary, (ofiary,
Nie mam coć dać, procz mnie; bądź kontent z tey

Phil.

Philaristus Philauto.

Quod mihi misisti, nihil est: nihil ergo remitto,
Te mihi donasti, te tibi reddo, vale.

Filaryst Filautowi.

Coś mi posłał, nic nie iest, więc oddaię, ile
Dałeś, wracam cię tobie, y pozdrawiam mile.

Zakończmy tym czasem tę krotką o Roku dyssertacyą, uprzeymym NAYIASNIEYSZEMU PANU przy Nowym Roku życzeniem długoletniego z pomyślnym powodzeniem życia y panowania; tegoż, co wyżey, Poëty wierszem:

Longævi quis non optet tibi Nestoris annos?
Vota facit Vatûm qualia vulgus iners.
Annum, non annos tibi plures opto, sed annus
Hic (*mea si valeant vota*) *Platonis erit.*

Ktożby ci lat naydłuższych nie życzył Nestora?
Jak życzy pospolitych Wieszczow zgraia sfora.
Jać życzę roku, nie lat, ale ten Rok za to
(Obym zgadł!) będzie rokiem, iaki głosił
Plato. (e)

(e) Plato *Filozof rozumiał, że świat ten trwać ma lat* 25000. *po ktorym czasie znowu się wszystko wroci, y od początku do końca też same rzeczy odmiany nastąpią. Ten więc przeciąg czasu nazywa się* rokiem Platona.